

Barrinar el Procés Garbí

Mireia Vehí Cantenys

De la ponència "Anàlisi i debat sobre la lluita institucional" realitzada al Congrés Nacional Obert de la CUP del 16 de desembre de 2023 a Girona

Barrinar

1. *v (fer l'acte sexual)*

2. *v (calcular)*

3. *v (badar)*

El cicle polític de les esquerres radicals a la darrera dècada s'ha caracteritzat, als Països Catalans i en especial al Principat, pels moviments del 15M i del procés independentista, ambdós amb una forta aposta institucional per construir una sortida democràtica a una crisi política, econòmica i de representació institucional. Malgrat el valor de les experiències polítiques i l'alt voltatge mobilitzador i disruptor de l'ordre, aquestes no han aconseguit cristalitzar un marc institucional alternatiu, bastir una drecera viable per contraposar un projecte polític emancipador a l'hegemonia neoliberal, ni tampoc situar-se en una posició simbòlica reforçada – en el sentit de la construcció de sentit comú –.

Aquesta situació requereix avaluar les estratègies polítiques emprades, fer inventari dels aprenentatges, i transformar l'experiència en coneixement per comprendre, amb detall, l'anàlisi orgànic i el conjuntural del context actual¹, els dispositius polítics que administren el poder al Regne d'Espanya, i poder construir un camí per la CUP en el marc del Procés Garbí.

En aquest sentit el procés Garbí no pot consistir, només, en pensar per què perdem eleccions, sinó que ha de poder servir per aixecar la mirada i assumir el nostre paper polític en el moment històric que vivim, alhora que per

¹ Gramsci, A (2013) Antología, Akal Ediciones

ubicar-nos com a part d'un fil llarguíssim de persones i organitzacions de que formen part de la història de l'esquerra radical a Europa.

Amb la voluntat de contribuir al procés polític que ens ocupa, aquest text té per objectiu compartir alguns dels aprenentatges al Congrés dels Diputats i al Parlament de Catalunya sobre el poder, les institucions formals de participació política, i la política institucional com a via per disputar-les, amb una concepció estratègica de la pràctica política a partir de tres idees: les institucions com a camp relacional, el Regne d'Espanya com a dispositiu copat per la dreta, i la necessitat de reconstruir un sentit comú compartit que permeti acompanyar la intervenció institucional.

Les institucions com a camp d'acció

La pràctica política opera en un camp de forces concret en un moment històric i polític determinat, i requereix de marcs flexibles que permetin construir plantejaments crítics, adaptats, i revisables en funció de l'impacte que tenen – simbòlic, electoral, o institucional – i del camp on volen intervenir.

L'escola teòrica marxista que ha treballat l'Estat amb perspectiva relacional, de Nicos Poulantzas² a Bob Jessop³, ha defugit les teories generals sobre els Estats i les institucions, i és a partir d'aquesta genealogia que proposem entendre com operen les institucions en l'administració de la materialitat del poder. La idea central de la qüestió relacional és que les institucions tenen entitat pròpia i no són meres executores dels designis del capital, però tampoc són continents neutres, sinó que es defineixen per les relacions de poder que les habiten.

El poder té una configuració complexa, en el sentit que és un conjunt de relacions de forces, que operen en un context determinat, i que formen un entramat entre els subjectes, institucions i totes les figures del camp social – ens el podem imaginar en forma de xarxa de nodes amb vasos comunicants

² Poulantzas, N (1979) Estado, Poder y Socialismo. Siglo XXI Editores

³ Jessop, B (2017) El Estado. Pasado, presente y futuro. Editorial Catarata

bidireccionals – i que s’inscriu en els cossos socials que habiten un context determinat, que és canviant, igual que les potencialitats d’aquests⁴. El poder al sí de les institucions, és a dir, aquest mateix entramat complex de persones, institucions, interessos i possibilitats al sí de l’Estat, es pot disputar i no té una intel·ligència corporativa que el fa actuar de forma dirigida i homogènia, sinó que produeix i és produït per mitjà de l’acció col·lectiva i per les estructures concretes que construeix. Aquesta mirada aplicada a la política institucional permet pensar el marge d’actuació i d’intervenció analitzant el camp de forces de forma estratègica, és a dir, partint de les possibilitats de l’entramat de relacions de poder i d’agents que hi operen; i pensar les institucions com cristallitzacions d’interessos, d’hàbits i de formes de fer predeterminades que són alhora producte i productores de les estructures – econòmiques, socials, de gènere, etc – en un context històric concret – i en el cas del Regne d’Espanya, la configuració concreta del poder de l’Estat està lligada a la dictadura de Franco i la Transició –.

Un exemple senzill i actual per il·lustrar el poder, les tensions i els interessos al sí de l’Estat, és el conflicte entre els jutges i el PSOE per la llei d’amnistia, que és una mostra actual de la guerra a l’Estat i entre els seus aparells. L’Estat espanyol com a dispositiu polític amb els seus aparells formals – govern, Parlament, poder judicial, exèrcit, Església, Monarquia, etc – no és un conglomerat homogeni, ni té una intel·ligència unitària, sinó que alberga una guerra de poder a dins de cada aparell, que en aquest cas es mostra amb la llei d’amnistia. El PSOE, que és el partit dominant dins el govern i el Parlament, està lliurant un pols, no volgut ni buscat, amb l’alta magistratura espanyola i els sectors més reaccionaris de l’espectre electoral i social espanyolistes per poder aprovar una llei d’amnistia que li permeti continuar habitant el poder. És a dir, el mateix partit que col·loquialment anomenem «el guardià del Règim del 78», és qui està sostenint el conflicte a dins de l’Estat amb una pulsio democratitzadora, en el sentit que contribueix a bloquejar bona part de la persecució política derivada del conflicte nacional i del cicle del procés independentista. Aquest anàlisi no implica legitimar el PSOE, sinó que ens permet entendre, per una banda, el conflicte de poder entre sectors que sovint hem analitzat com a idèntics – aquesta ficció tant assumida que pensa l’Estat espanyol com un tot que actua amb un full de ruta pensat i compartit al cent per cent per tots els seus aparells –, i per altra banda la

⁴ Foucault, M (1979) *Microfísica del Poder*, Las Ediciones de la Piqueta

lògica permanent de negociació de l'executiu entre els sectors que tensionen l'Estat – el PSOE no trenca amb l'alta magistratura, ni assumeix totes les demandes de l'independentisme, però aconsegueix que la corda no es trenqui i que es mantingui un camí conjunt en el sí de l'Estat i el govern com a espais comuns de legitimitat política -. Poulantzas ho explicaria com a part de la idea de l'autonomia d'allò polític, en el que l'executiu, com a part de l'aparell d'Estat, negocia amb els sectors dominants i dominats per trobar una via que permeti el funcionament normalitzat de les institucions en una situació de conflicte d'interessos⁵.

Per altra banda, ens esclareix el terreny de joc de la CUP en relació a la llei d'amnistia, proposta que posem nosaltres al tauler polític, i que ara ens retorna en una posició de major debilitat comunicativa – sense representació al Congrés –, i amb una primera versió que s'haurà d'anar concretant en la tramitació legislativa, però que de moment deixa fora nombrosos casos repressius, i no construeix una pista d'aterratge política sinó que suposa una solució estrictament anti repressiva. Una situació que té un punt de pervers, en el sentit que és una revolució – l'Estat assumeix la demanda independentista – sense ser revolucionària⁶, i que precisament desactiva la capacitat de construcció de sentit comú de l'independentisme perquè, aparentment, incorpora la vindicació però ho fa de forma que la desinfla de tot el seu potencial transformador – en aquest cas l'autodeterminació com a solució política al conflicte -. És a dir, l'assumpció de l'amnistia és alhora una victòria i un vector de desmobilització, i la posició de la CUP no només hauria d'emanar de la valoració dicotòmica reformista-revolucionari de la mesura en termes absoluts, sinó també des del diàleg amb d'altres elements: si la mesura s'inscriu en algun tipus d'estratègia, quina relació té amb el «sentit comú» general del país, com d'allunyada està la posició del partit, si serveix per contribuir a ampliar el bloc social de l'esquerra independentista, o si té un impacte a la «societat civil» que ens allunya o que contribueix a radicalitzar-la.

Si bé la CUP no ha sabut capitalitzar l'amnistia en termes simbòlics, la dimensió comunicativa i cultural no pot ser l'únic vector d'anàlisi de l'acció institucional, i de fet és interessant analitzar la reforma de la llei del Codi Penal

⁵ Poulantzas, N (1979) Estado, Poder y Socialismo, Siglo XXI Editores

⁶ Gramsci, A (2013) Antología, Akal Ediciones

de desembre del 2022 al Congrés espanyol – eliminació del delictes de sedició i trasllat del contingut del delictes a les qüestions d'ordre públic –, perquè és un marc d'intervenció institucional aparentment transformador però amb uns efectes que consoliden l'ordre social del poder i que actuen de forma semblant a la del ciment. Recordem que la proposta d'eliminació del delictes de sedició és el resultat de la negociació d'ERC amb el PSOE, en un estadi posterior als indults emmarcats al dret de gràcia, que recupera el terreny de les solucions polítiques i que implica la supressió d'aquest article del Codi Penal amb un fort component repressiu – article fonamental en la sentència de condemna dels presos del procés, que és un fil conductor de la tradició repressiva espanyola de persecució de la protesta, i que durant el Franquisme s'utilitza per reprimir vagues obreres -. Malgrat l'encert del plantejament, el resultat de la negociació pareix un text que trasllada l'esperit de persecució de la protesta i la dissidència als delictes d'ordre públic, tipus més utilitzats per la repressió als moviments socials i populars, i que juntament amb la llei mordassa, el delictes de sedició i la reforma del Codi Penal del 2015, són les eines fonamentals de repressió de la protesta.

Aquest resultat, que té una dimensió concreta en la modificació d'una llei fonamental i que va votar tota l'esquerra espanyola, catalana i basca menys la CUP, no suposa un canvi substancial en l'esperit de la cultura autoritària de l'alta magistratura espanyola, perquè aquesta continua tenint les eines per processar delictes de protesta, i prova n'és la darrera acusació als científics que fan l'acció de la pintura al Congrés (se'ls acusa de danys i desordres amb penes fins a 6 anys de presó), i a més té un impacte legitimador de l'entramat repressiu espanyol a Europa – la majoria de països ja no tenen aquest delictes al Codi Penal per antiquat i poc democràtic -. El resultat-binomi de la reforma, que manté les eines del poder judicial, i que a més aporta un relat internacional sobre la democratització del Regne d'Espanya, és el que la fa actuar com el «ciment»⁷ de l'ordre i del poder.

Des de l'enfocament relacional la intervenció al camp institucional ha de derivar-se d'una una estratègia que entengui el poder de forma ampliada i vagi més enllà de la mera participació dels aparells democràtics de l'Estat – parlaments, governs, etc –, que pensi el partit com una maquinària

⁷ El concepte de ciment de l'Estat és de Nicos Poulantzas, i el treballa a la publicació ja citada "Estado, Poder i Socialismo".

d'intervenció política orientat a acumular la major força social possible, i que dialogui permanentment amb la societat per tal de conduir-la, estratègicament, a posicions més radicals. Aquests plantejaments són molt propers als marcs d'intervenció institucionals clàssics de la CUP – les institucions són un tauler de joc trucat on les classes populars sempre hi perden –, i a més reforcen part de l'acció institucional de la darrera dècada.

Per exemple de la legislatura del 2015-2017, és interessant la llei del referèndum de l'1 d'octubre, que va suposar contradiccions fortes com les de teixir aliances electorals amb espais gens naturals per la tradició política de l'esquerra independentista, que a més va acabar en via morta en termes institucionals i va comportar conseqüències repressives considerables, però va permetre fer un exercici col·lectiu de desobediència i d'insubordinació a l'Estat, qüestionant la seva condició d'administrador exclusiu dels límits d'allò possible, i contraposant, a la idea de legalitat com a font primària del dret, la de sobirania popular com a origen fonamental de legitimitat política.

En aquest mateix sentit podem analitzar la llei de regulació de lloguers, o la llei 24/2015, també amb aliances electorals i parlamentàries que posen en contradicció l'espai de la CUP i l'esquerra independentista, però amb conseqüències expansives tant organitzatives com simbòliques pel moviment per l'habitatge que van permetre la popularització de plantejaments polítics transformadors que entenen l'habitatge com un dret i no com un mer objecte de mercat.

El Regne d'Espanya

Més enllà de l'acció institucional de la CUP, i aplicant el marc d'anàlisi relacional del poder i de les institucions, després del darrer cicle i recollint una mena de sentiment de derrota col·lectiva post 1 d'octubre que comença a tenir resultats electorals que fan trontollar la força institucional de l'independentisme, hem de poder dirimir què hi ha d'anàlisi orgànic i què hi ha d'anàlisi conjuntural en les lectures que fem sobre Règim del 78, i plantejar, sense lloses morals, una de les preguntes que articulen el diàleg permanent amb l'esquerra espanyola: si l'Estat pot ser reformable, és a dir, si pot ser un dispositiu polític a conquerir des de l'esquerra.

Si fem un repàs epidèrmic dels aparells d'Estat formals – no en un sentit d'Estat ampliat – al Regne d'Espanya que no depenguin de la composició

electoral – Monarquia, exèrcit, Forces i Cossos de Seguretat de l'Estat, església, i Poder Judicial – arribem de forma senzilla a l'evidència que estan, fonamentalment, copats per la dreta i que a més conserven una cultura política autoritària heretada de la derrota de la Transició. La pervivència d'elements fonamentals del Règim Franquista en narratives formals de l'Estat com ho són les lleis – la recent aprovada llei de memòria democràtica que continua bloquejant que es puguin investigar els crims del franquisme o el manteniment de la llei de secrets oficials –, a les herències culturals com la concepció ultra conservadora del dret a la protesta que el Tribunal Suprem imprimeix a la sentència del procés, o a les institucions econòmiques com la CEOE que manté l'esperit oligàrquic d'una concepció patrimonial de la concentració de la riquesa, configura el que Ignasi Bernat i David Whyte defineixen com a post feixisme. El desequilibri constant del plànol ens porta a la conclusió, aplicant l'anàlisi relacional i estratègic, que l'Estat al Regne d'Espanya és un dispositiu polític «inclinat» als interessos de la dreta i les seves dinàmiques de reproducció del poder. És en aquest sentit que el Regne d'Espanya no pot ser un dispositiu democràtic, que no hi ha marge per “assaltar-lo” des de l'esquerra perquè té un Estat i un aparell guanyat per la dreta i pels sectors més poderosos de la oligarquia, que és pràcticament impossible fer-hi una guerra institucional des de l'esquerra tal com ha intentat Podemos i ara Sumar, i, que, per tant, és irreformable, perquè qualsevol acció política s'emmarca en aquest camp social conservador i ancorat als interessos de la oligarquia espanyola. Estirant l'anàlisi relacional, el Regne d'Espanya té un projecte d'Estat, és a dir, hi ha una composició dels sectors que “manen” a l'Estat – que tenen la posició de força en la malla de relacions de poder i desigualtat que habiten la institució – amb un projecte que té al·lèrgia a la diferència, que està plegat als interessos de l'oligarquia, i que està atrapat als llastres de la transició i del post feixisme.

Aquesta conclusió, que el Règim no pot funcionar com un espai a conquerir des de l'esquerra, reforça la nostra aposta per la construcció d'un Estat als Països Catalans, però també obliga a plantejar-nos, amb seriositat, després de la «derrota militar» de l'1 d'octubre, com aconseguim construir un país que pugui ser un dispositiu democràtic, socialista, ecologista, feminista i anti racista, i sortir d'aquesta espècie d'immobilisme pessimista que porta al bloqueig. Tenim una empresa complexa, però això no implica necessàriament habitar la impossibilitat, també podem optar per estratègies

que dialoguin amb la complexitat del poder, i que obrin la possibilitat d'un sentit comú alternatiu que amplii el bloc social que ens ha de permetre disputar el poder al Règim.

Pensar la política institucional

L'estratègia institucional com a vector transformador té limitacions que tenen a veure amb la legislació, els topalls de dèficit, la intervenció del poder judicial en casos d'acció política radical, la deslocalització de la sobirania en l'impacte que té l'arquitectura institucional de la Unió Europea, i la materialitat del poder tant de l'Estat formal com de les institucions que sostenen l'arquitectura de l'ordre social.

Els exemples d'èxit de l'apartat anterior que tenen en comú la inviabilitat institucional de les propostes, parlem de la llei de l'1 d'octubre, i de la contínua suspensió de lleis per part del Tribunal Constitucional (tant la llei 24/2015 coneguda com la llei de la PAH, com la llei de regulació de lloguers), ens obliguen, per una banda, a pensar l'estratègia institucional com a part d'una planificació de construcció de poder social ampliada, i entendre que renunciar a la lluita institucional en el marc d'un projecte revolucionari⁸ seria abocar-nos a la impossibilitat, ja que les institucions són claus en la reproducció social, és a dir, en contribuir a que les polítiques i les inversions vagin en clau democràtica o en clau desdemocratitzadora⁹.

Per altra banda, a optar per pràctiques polítiques que desbordin els mecanismes de coacció del Règim, i per això ens cal gent i capacitat organitzativa. Tal com va passar a l'octubre del 2017, cal construir un sentit comú compartit que faci que la gent participi d'aquesta concepció, tant encertada en termes revolucionaris però tant esgotadora, de la política entesa com a conflicte permanent. La idea del sentit comú no és només de discurs, o de repetir paraules que "quedin bé", sinó que el sentit comú té a veure amb una manera de llegir el món, amb la raó però també amb els afectes. El sentit comú fa que la gent obeeixi, o que la gent qüestioni el poder.

⁸ En el terreny de la memòria històrica, les institucions com els parlaments, aquelles que es componen per l'acció electoral de la ciutadania, són producte de les conquestes del moviment obrer de finals del XIX i principis del XX, i continuen sent l'únic espai institucional on la ciutadania i l'esquerra radical pot intervenir per tallar les dinàmiques privatitzadores de la democràcia en un moment en el que l'economia financera i l'arquitectura institucional estan redefinint el marc de cooperació social.

⁹ Goikoetxea, J (2019) "Privatitzar la democràcia" Editorial Txalaparta

Per això s'explica l'1 d'octubre, o la desobediència dels metges a complir la llei del govern de Rajoy que privava a les persones migrades d'accés a la sanitat. El sentit comú és la clau de la desobediència. I la CUP i l'Esquerra Independentista tenen un punt fonamental en els seus principis bàsics que és la lluita nacional, que interpel·la a capes de la població que no tenen un projecte socialista com el nostre, però que se senten mogudes per la qüestió nacional en el sentit identitari, afectiu, i pràctic en la mesura que és una possibilitat de poder construir un país nou, de decidir, i de recuperar la capacitat de governar-se. Aquesta idea, que no és gens nova, és important en un moment de desafecció política i de descomposició del front institucional, ja que l'independentisme és un factor d'agregació brutal al nostre país. És la qüestió nacional allò que porta a CDC i al posterior Junts a jugar-se-la a l'1 d'octubre, però també és la qüestió nacional que explica el marc diferencial català dels anys 30 durant la República, la guerra i la composició de l'anarco sindicalisme, i també és la que explica una realitat determinada i diferencial en comparació a d'altres territoris de l'Estat del poder durant la Transició. L'objectiu de d'omplir de contingut l'independentisme en lògica democràtica, assenyalant la materialitat del poder del Regne d'Espanya i dels seus interessos oligàrquics a Catalunya i als Països Catalans – la nostra lluita no pretén canviar una bandera, ni construir un país d'essències i balls tradicionals, sinó que vol radicalitzar la sobirania popular –, i la construcció d'un relat que contraposi projectes d'Estat entre Catalunya i els Països Catalans i el Regne d'Espanya – la cristallització del poder en tots aquells àmbits que des democratitzen la vida i la capacitat d'un poble de governar-se – és una peça imprescindible per a la consolidació d'un moviment de masses contra hegemònic. La nostra feina ha d'anar encarada al flanc esquerra de l'independentisme en aliança amb altres moviments que també són factors agregadors com el feminisme i l'ecologisme.

Si fem un anàlisi del poder de forma ampliada i de l'Estat com un aparell complex i fonamentalment relacional, l'aposta per l'independentisme no té només una funcionalitat agregadora, sinó que emergeix l'efecte debilitador que té envers l'Estat, perquè qüestiona el sentit comú universal del seu projecte, i actua de palanca democratitzadora d'aquest – prova n'és que és un activador dels sectors més reaccionaris –.

En aquest àmbit, la política institucional té potencialitat en la construcció de "sentit comú" per disputar el poder, i superar la condició de futurible donant

materialitat concreta a la contraposició d'horitzons possibles entre el projecte d'Estat espanyol i la nostra alternativa. El municipalisme o la intervenció al Parlament poden ser eines fonamentals si despleguem pràctiques polítiques que, lluny de pretendre gestionar amb excel·lència, dibuixin en present un projecte alternatiu en àmbits concrets, que contraposin a la materialitat del poder de l'Estat la concreció de l'alternativa, i que visibilitzin els tentacles econòmics, polítics i socials del poder del Regne d'Espanya a casa nostra. El món que volem construir ha de ser un món que tingui realitat present, perquè la força del neoliberalisme és la immediatesa, i la certesa que, almenys, és real. Per això cal combinar l'acció institucional, la construcció popular, i la imaginació política. En aquest sentit les propostes que disputin el present i alhora imaginin el futur no són necessàriament contradictòries – per exemple la possibilitat de desplegar un projecte de sobirania energètica que confederi iniciatives locals i que alhora jugui amb fórmules possibles per desplegar la transició eco social de forma democràtica i popular –, ni tampoc té sentit contraposar-les utilitzant la dicotomia reforma/revolució – seguint amb l'exemple de la transició eco social podem pensar un projecte de reciclatge innovador i un projecte de sobirania energètica –, sinó que el repte és dotar-les d'un fil polític conductor que sigui realitat avui i suggereixi la construcció concreta del futur democràtic, popular, i que expliqui, concretament, la perspectiva republicana com la capacitat de governar-se partint del benestar col·lectiu.

En tercer lloc, és important reflexionar sobre el conflicte com a forma d'habitar la política, el qual no només implica una dimensió de lluita frontal amb el sistema, sinó que és el cor de la pràctica política democràtica. El món que volem no és un món aliè al conflicte quan hi ha injustícies o quan hi ha diferències, sinó que aquest ha de poder pensar-se de forma inherent. Aquesta idea és fonamental per imaginar un futur Estat als Països Catalans o una futura Constitució, però també per pensar la organització política que ens cal per poder disputar el poder en tots els seus àmbits des del marc del desbordament com a gramàtica política fonamental. El conflicte i la diferència han de ser els principis democràtics organitzatius per tenir la capacitat de construir eines d'intervenció política que tinguin l'aspiració de ser massives, democràtiques, àmplies, i el màxim d'agregadores possibles. La contribució de la CUP al projecte de la Unitat Popular ha de ser fer de

partit, de dispositiu polític que disputa el poder a les institucions amb una estratègia compartida amb la resta d'organitzacions que treballen en els altres àmbits de la vida social i política, en el marc d'una planificació col·lectiva de conquesta i construcció de poder de forma ampliada. Si la CUP renuncia a ser el partit de la Unitat Popular i s'entesta a ser una organització feta per i per a militants ultra qualificats desconnectats de les preocupacions quotidianes i de les formes d'entendre el món de la societat, no serà útil com a eina política per desplegar una estratègia institucional revolucionària, perquè avui, al sud d'Europa, els límits institucionals, legals i econòmics només es poden enfrontar des del desbordament i la desobediència civil massiva. Si pensem una organització que mai pugui desbordar-se a sí mateixa, seguint amb el fil del conflicte i la diferència, serà impossible que pugui esdevenir el partit del poble i del projecte revolucionari de la Unitat Popular.

«(...) la libertad no es utopía, porque es aspiración primordial, porque toda la historia de los hombres es lucha y trabajo por suscitar instituciones sociales que garanticen el máximo de libertad»

A. Gramsci (Antología)